

לנחלת הכלל, ובמקביל לתהליכי הגלובליזציה, תרומתו לקדמה האנושית והפוטנציאל הגלום בו עדיין רחוקים מלהיות מובנים או מיושמים במלואם. למרות דחיסות האירועים המעצבים במהלך ההיסטוריה הקצרה יחסית של התפתחות הסייבר־דיגטליות, המחברים התמקדו במספר מקרים בולטים שמדגישים את ביטויי המהפכה על סכנותיה, התמודדות ההנהגה הביטחונית עימה והאופן שבו הניסיון והידע הישראליים יצרו תעשיית היי־טק משגשגת ובעלת מוניטין עולמי.

המחברים מתארים את רצף ההתפתחויות האובייקטיביות של טכנולוגיות הסייבר ואת הגורמים המעצבים שנתנו דחיפה למימוש המהפכה, בהם העלייה בכוח המחשוב, ביכולות התקשורת והעברת המידע ובחיבוריות הגבוהה ששינתה את התרבות האנושית במרבית תחומי החיים. מתניה ורפפורט שוזרים בספר את נקודת מבטו של מתניה דרך סיפור החוויה האישית שלו, אשר עליו הוטלה המשימה להקים מטה סייבר לאומי ולאחר מכן להרחיבו למערך הסייבר הלאומי, ובכך למעשה להיות אחראי על מאמצי ההגנה על מרחב הסייבר והשתיות החיוניות של ישראל.

הספר כולל שבעה פרקים ופותח בתיאור חזונו משנת 2010 של ראש הממשלה דאז בנימין נתניהו על החיבור המשולש בין האקדמיה, התעשייה והממשלה עם מערכת הביטחון, שיהפוך את ישראל למובילה עולמית בסייבר. כלכלה יציבה, לפיכך, מאפשרת ביטחון, וידע אקדמי מאפשר טכנולוגיה, וגורמים אלו הם גם נקודת המוצא המשותפת שמלווה את הסיפור הישראלי בפרקים הבאים. הספר ממשיך בתיאור ההזדמנויות והאיומים שנוצרו במרחב ואשר הביאו לצמיחתו של תחום חברות אבטחת הסייבר בישראל באמצעות חברות כמו 'צ'ק פוינט', 'סאיוטה' ו'סייבר ארק', אשר תרמו למיצוב מעמדה של ישראל כמרכז עולמי לידע ולחדשנות (עמ' 23-53).

בהמשך ניתן דגש לממד הביטחוני של הסייבר, למודיעין ולעניינים צבאיים ולפוטנציאל לפגיעה אסטרטגית שאפשר להשיג באמצעות תקיפות סייבר. הפרק הבא מתאר את התפתחות החשיבה על הגנת סייבר בישראל מ־2014, עם הקמתו של המיזם הקיברנטי הלאומי ועיצוב תפיסת ההגנה. הוא ממשיך בפרשת הסחיטה המקוונת של חברת לאומי קארד, שממחישה את המורכבויות ואת מעגלי ההשפעה שאירוע סייבר יכול ליצור ברמה המדינית. המחשה זו מובילה לפרק הבא, שעוסק בהכרעת השאלה שעמדה לפתחו של ראש הממשלה לגבי האחריות הממסדית על הגנת הסייבר במגזר האזרחי בישראל והרחבת מטה הסייבר לכדי מערך לאומי. הפרק שלאחר מכן עוסק במאמץ של

מחזון למציאות: ישראל ומהפכת הסייבר

ניר חסיד

אוניברסיטת תל אביב

שם הספר: **סייבר מאניה – איך הפכה ישראל לכוח עולמי בזירה שמעצבת את עתיד האנושות**

מאת: אביתר מתניה ועמיר רפפורט

הוצאה: כנרת־זמורה־דביר

שנה: 2021

מס' עמודים: 240

ספרם של אביתר מתניה ועמיר רפפורט הוא מסמך מרתק ועכשווי, המגולל את סיפורה של מהפכת הסייבר־דיגטל בישראל ואת חלון ההזדמנויות שישראל השכילה לנצל לקיבוע מעמדה כמובילה עולמית במדע ובטכנולוגיה ולפיתוח תפיסת ביטחון להגנה על מרחב הסייבר הלאומי. משנות ה־90 של המאה ה־20, תקופה שבה הסייבר "התאזרח" והפך

ספרם של אביתר מתניה ועמיר רפפורט הוא מסמך מרתק ועכשווי, המגולל את סיפורה של מהפכת הסייבר־דיגטל בישראל.

ההתפתחות והשפעות הסייבר בתחומים מובחנים דוגמת אתיקה, פוליטיקה, יחסים בינלאומיים ועוד. בנוף ספרותי זה תפקידה המרכזי של ישראל בעיצוב ממד הסייבר אומנם נחקר מבחינה אקדמית, לרבות החשיבה על ביטחון סייבר, אך לא הובא אל קדמת הבמה כנרטיב, למעט שני חריגים מרכזיים. הראשון הוא ספרם של דן סינור ושאל זינגר 'מדינת הסטארט-אפ' (Senor & Singer, 2011) (תורגם לעברית), המספר כיצד הפכה ישראל למרכז של חדשנות וטכנולוגיה. ספר זה זכה להדהוד בינלאומי נרחב שתרם למיתוגה של ישראל בעולם כזירה מובילה לתרבות יזמית. חריג נוסף הוא ספרם של ליאור טבנסקי ויצחק בן-ישראל 'ביטחון סייבר בישראל' (Tabansky & Ben Israel, 2015) (לא תורגם לעברית), המספר על התפתחות החשיבה על ביטחון סייבר בישראל וקושר בין מדיניות הממשלה לצמצום הסיכונים במרחב, לצד מינוף ההזדמנויות שהפכו את ישראל למעצמת סייבר. 'סייבר מאניה', לעומתם, מציג את הסיפור הישראלי מנקודת מבט שמשלבת את הממד האישי-הפסיכולוגי של מתניה בעת עיצוב החלטות הממשלה, כולל פרק חשוב בנושא שטרם נכתב עליו קודם לכן – ההתפתחויות שלאחר אמצע העשור הקודם החל מ-2015 – ומכאן תרומתו הייחודית.

העדות של מתניה מלמדת על צומת הדרכים החשוב לא רק לעתיד ביטחונה של ישראל ודמותו של הממסד הביטחוני אלא גם לשמירת ערכיה הדמוקרטיים, שמאותגרים על ידי הצורך בהגנת סייבר.

תיאור ההיסטוריה הקצרה של מהפכת הסייבר מנקודת מבט ביטחונית מותיר גם שאלות פתוחות נוספות שעמן מתמודדים המחקרים, על עתידו של עידן הסייבר, על השינויים הצפויים עם הטמעתן של מערכות מבוססות בינה מלאכותית, על אופי המלחמות המשתנה וההיערכות אליהן. המסקנה המתבקשת היא כי לא לעולם חוסן, ובעוד ישראל השתלבה כמובילה עולמית בסייבר, יכולתה לעמוד באתגרים אלה תלויה במידה רבה בשילובם של נכסי העוצמה שלה, בשיתוף פעולה בין-מגזרי, ביכולתה לזהות שינויים ולהסתגל אליהם ובמינוף הצלחותיה להישגים שימתנו את איומי הסייבר. כתולדה של שילוב נסיבות, סיפור הסייבר הישראלי מראה עד כמה האתוס הלאומי של תעוזה, חשיבה מקורית והתמדה רלוונטי מתמיד לשימור היתרון היחסי האיכותי שביסוד תפיסת הביטחון הישראלית. 'סייבר מאניה' הוא אומנם ספר על העתיד, אך עיקר מהותו בהצגת פרק חשוב ונסתר בהיסטוריה העכשווית של

המערך הלאומי להגן על מרחב הסייבר המדינתי במקביל לניצול חלון ההזדמנויות הגלובלי, שיצר ביקוש למוצרים ולפתרונות של אבטחת סייבר בעולם. בהמשך מתוארות ההשפעות הגלובליות של מתקפות סייבר משמעותיות (וונקריי, נוטפטיה) וביסוס פעולת המערך הלאומי. לסיום מציגים המחברים נקודות למחשבה על אתגרי הסייבר בעתיד, בעידן הבינה המלאכותית ומלחמות העתיד. הדוגמאות שמביאים המחברים ממחישות היטב את כל אותן התפתחויות גלובליות ומקומיות בסייבר, שמהן אפשר ללמוד על המשמעויות לעתיד. אירוע הסחיטה המקוונת של חברת לאומי קארד מ-2014 המתואר בספר (עמ' 91-113) ממחיש כאמור את ההשלכות של אירוע סייבר ברמה המדינית. אירוע זה (שבדיעבד התברר כי היה על רקע פלילי) טופל ברמה המדינית לאור החשש מקריסת הבנק, ומתניה משתף את הקוראים בקבלת ההחלטות שאליהן נדרש באותם רגעי אי-ודאות. שיתוף ההחלטות והשיקולים של מתניה לצד תחושת כובד האחריות הם עדות מרתקת על הלך הרוח בקרב מקבלי ההחלטות, שהביאו לגיבושה של תפיסת הגנת סייבר מלוכדת יותר.

העדות של מתניה על האירועים המקדימים ומתוך הישיבה שעסקה בהכרעה על הקמת רשות להגנה מבצעית בסייבר מלמדת על צומת הדרכים החשוב לא רק לעתיד ביטחונה של ישראל ודמותו של הממסד הביטחוני אלא גם לשמירת ערכיה הדמוקרטיים, שמאותגרים על ידי הצורך בהגנת סייבר (עמ' 114-128). הכרעתו של ראש הממשלה לטובת הקמתו של גוף סייבר אזרחי ייעודי ובלתי תלוי, לעומת האפשרות של מתן האחריות לגופי הממסד הביטחוני הקיימים, מלמדת גם על הפתיחות המחשבתית של ראש הממשלה דאז נתניהו, שהבין את הצורך באימוץ תפיסה ייחודית שתאפשר את אותו איזון בין שמירה על ערכי היסוד, הפחתת חסמים לפעילות כלכלית והביטחון הלאומי. החלטות מסוג זה הן אלו שאפשרו לישראל לא לאבד יתרון חשוב עם התגברותן והשתכללותן של תקיפות הסייבר כיום בהיבטים ביטחוניים, פליליים, ביטחון מידע וכיוצא באלה. ישיבה מכרעת זאת מלמדת גם על יחסי האמון שנוצרו בין ראש הממשלה למתניה החל מהיכרותם ב-2011 (עמ' 61) ועד אותם רגעי הכרעה בספטמבר 2014, עת מתניה פעל כראש מטה הסייבר הלאומי. מתניה הבין את גודל השעה והצליח לבסוף לשכנע את ראש הממשלה ש"בעולם חדש, מתארגנים עם כוחות חדשים", כפי שהתבטא נתניהו עצמו בפתח ישיבת הממשלה שנערכה לאחר ההכרעה (עמ' 121). מרבית הספרות בנושא הסייבר-דיגיטל התמקדה עד כה במידע מקצועי על אבטחת סייבר, על מגמות

מקורות

- Senor, D., & Singer, S. (2011). *Start-up nation: The story of Israel's economic miracle*. Random House Digital, Inc.
- Tabansky, L., & Ben Israel, I. (2015). *Cybersecurity in Israel*. Springer International Publishing AG.

פיתוח המפעל הציוני, שמהווה כיום נדבך מרכזי ובלתי נפרד מהביטחון הלאומי של ישראל.

ד"ר ניר חסיד הוא חוקר פוסט־דוקטורט בבית הספר למדע המדינה, ממשל ויחסים בינלאומיים באוניברסיטת תל אביב. ד"ר חסיד מרצה בתכנית הסייבר פוליטיקה וממשל בבית הספר ובתכנית ללימודי ביטחון. תחומי המחקר שלו כוללים גיאופוליטיקה של סייבר וביטחון בינלאומי. הוא בוגר תואר שלישי מהמחלקה ליחסים בינלאומיים באוניברסיטה העברית בירושלים. nirhass@tauex.tau.ac.il